

УДК 341.4

Міжнародні неурядові організації у боротьбі зі злочинністю

Войціховський Андрій Васильович,
доцент кафедри конституційного та міжнародного права
Харківського національного університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук

Анотація. У даній науковій статті досліджується діяльність міжнародних неурядових організацій у галузі боротьби зі злочинністю. Основна увага приділяється з'ясуванню юридичної природи цих міжнародних неурядових організацій, визначенню їх основних напрямків міжнародного співробітництва у боротьбі зі злочинністю, а також їх місця й ролі в системі міжнародно-правового механізму з протидії злочинності.

Аннотация. В данной научной статье исследуется деятельность международных неправительственных организаций в сфере борьбы с преступностью. Основное внимание уделяется выяснению юридической природы этих международных неправительственных организаций, определению их основных направлений международного сотрудничества в борьбе с преступностью, а также их места и роли в системе международно-правового механизма по противодействию преступности.

Summary. In this scientific article activity of international governmental organizations is probed in the field of fight against criminality. Basic attention is spared finding out of legal nature of these international governmental organizations, to the decision of their basic directions of international cooperation in a fight against criminality, and also their places and roles in the system of International mechanism on counteraction criminality.

Ключові слова: міжнародні неурядові організації, міжнародне співробітництво у боротьбі зі злочинністю, Міжнародна асоціація

кримінального права; Міжнародне кримінологічне товариство, Міжнародний кримінальний і пенітенціарний фонд, Міжнародний рух за реформу пенітенціарної системи.

Ключевые слова: международные неправительственные организации, международное сотрудничество в борьбе с преступностью, Международная ассоциация криминального права; Международное криминологическое общество, Международный криминальный и пенитенциарный фонд, Международное движение за реформу пенитенциарной системы.

Key words: international nongovernmental organizations, international cooperation in a fight against criminality, International association of criminal law; International criminology society, International criminal and penitentiary foundation, International motion for reform of the penitentiary system.

Міжнародна злочинність в сучасних умовах розвитку міжнародних відносин є однією з найсерйозніших проблем, що створює загрозу міжнародному миру і безпеці. Жодна, навіть наймогутніша держава не в змозі ефективно протистояти різним проявам міжнародної злочинності. Тому питання співпраці в боротьбі зі злочинністю, насамперед з міжнародною, є першочерговим завданням для всієї світової спільноти.

Важливу роль в об'єднанні і координації зусиль країн в боротьбі з міжнародною злочинністю на національному і міжнародному рівнях покликані відігравати як міжнародні міжурядові, так і міжнародні неурядові організації.

Міжнародні неурядові організації, будучи особливою формою міжнародного спілкування, є предметом вивчення і дослідження різних наукових дисциплін – міжнародного права, політичної науки, історії, соціології і так далі. Починаючи з 1970-х рр. дослідження неурядових організацій оформляються у відносно самостійний комплексний науковий напрямок. Хоча, до сьогодення часу, міжнародні неурядові організації розглядають і в

контексті досліджень міжнародних міжурядових організацій. Це пов'язано, перш за все, з тим, що до 1990-х рр. неурядовим організаціям відводилася другорядна роль, в порівнянні з міжнародними міжурядовими організаціями (тобто наявність консультативних стосунків міжнародних неурядових організацій з міжнародними урядовими організаціями).

Зважаючи на те, що роль міжнародних неурядових організацій у галузі міжнародного співробітництва у боротьбі зі злочинністю неспинно зростає, то окремі аспекти діяльності цієї групи міжнародних неурядових організацій потребують детального комплексного наукового дослідження. Інколи проблемні питання співробітництва у боротьбі зі злочинністю у рамках міжнародних неурядових організацій стають предметом обговорення у вітчизняних і зарубіжних засобах масової інформації, в наукових колах, а також предметом гострих дискусій. Саме це визначає актуальність даного наукового дослідження як у внутрішньо-територіальному, так і в міжнародно-правовому аспектах.

Проблемні питання і особливості здійснення співробітництва у рамках міжнародних неурядових організацій висвітлюється у загальних працях з міжнародного права, у навчальних підручниках та посібниках. Серед науковців, що досліджують окремі аспекти діяльності міжнародних неурядових організацій слід віднести А.Х. Абашидзе, К. Кузнецова, А.І. Каминін, К. Кольяр, І.Б. Малкіна, Т.Д. Матвєєва, І.І. Коваленко, І.П. Бліщенко, Б.В. Ганюшкін, А. Пеле, П. Отле, Б. Пикар, Л. Уайт та інші.

Враховуючи наукову доцільність у межах даної статті зупинимося на з'ясуванні юридичної природи міжнародних неурядових організацій, дослідженні напрямків і форм співробітництва у боротьбі зі злочинністю у рамках міжнародних неурядових організацій, а також визначимо місце і роль цих організацій у міжнародно-правовому механізмі протидії злочинності.

Практичне значення наукового дослідження полягає в тому, що викладені положення можуть бути використані у науково-дослідницькій сфері для подальших наукових досліджень цієї проблеми, у науково-освітній сфері під час викладання навчальних дисциплін, у науково-методичній сфері з метою

вдосконалення, розробки навчальних програм, підручників і навчально-методичних посібників, а також у практичній сфері.

Перш за все потрібно відмітити, що у міжнародно-правових документах і літературі по міжнародному праву термін «міжнародні неурядові організації» застосовується відносно організацій, що діють на національному, субрегіональному, регіональному або міжнародному рівнях. При цьому визначаючим в терміні залишається слово «неурядова», яке само по собі є свого роду викликом, альтернативою поняттю «урядова» організація. Тим самим підкреслюється незалежність цих організацій від урядів, а також їх тісний зв'язок з такими категоріями, як широкі маси, влада народу.

Відмінності між урядовими і неурядовими організаціями лежать в їх правовій основі. Проте в реальності велике різноманіття цих організацій робить важко помітними їх категорії і складним проведення чітких меж між ними. У зв'язку з цим була вчинена спроба провести розмежування між ними на основі суверенітету: міжнародні урядові організації, пов'язані, а міжнародні неурядові організації, не пов'язані з суверенітетом держав. У цьому випадку, вчені вважають доцільно говорити не про організації, а про «дії, вільні від суверенітету».

Важливо те, що в Статуті ООН не уточнюється рівень неурядової організації, тобто на якому рівні вона функціонує: на національному, субрегіональному, регіональному або міжнародному. У Статуті ООН лише закріплені повноваження Економічної і Соціальної Ради ООН (ЕКОСОП) щодо проведення належних заходів для консультацій з неурядовими організаціями, що входять в його компетенцію (ст. 71 Статуту). [1, с.24]

Відповідно до Резолюції ЕКОСОП ООН 288 (X) 1950 р. і Резолюції Генеральної Асамблеї ООН 1296 (XIV) 1968 р. під терміном міжнародна неурядова організація розуміється «будь-яка міжнародна організація, створена не на підставі міжурядової угоди». [2]

На думку Кузнецової К, можна виділити декілька критеріїв, якими повинні відповідати міжнародні неурядові організації.

По-перше, організація повинна мати некомерційний характер. В ООН під некомерційним характером розуміється вимога про фінансування організації самими членами або добровільними внесками.

По-друге, організація не повинна використовувати або пропагувати насильницькі методи. Відповідно, не признаються міжнародні неурядові організації визвольного руху, воюючі або повсталі сторони й інші озброєні угруповання, навіть якщо їх дії легітимні по міжнародному праву.

І, нарешті, організація не повинна брати участь в політичній діяльності з метою досягнення влади. Даний критерій виключає з числа міжнародних неурядових організацій будь-які політичні партії і їх опозиційні об'єднання. [3, с.34]

З'ясувавши природу міжнародних неурядових організацій необхідно виділити найбільш впливові міжнародні неурядові організації, діяльність яких направлена на співробітництво у боротьбі зі злочинністю. До таких міжнародних неурядових організацій слід віднести:

- Міжнародна асоціація кримінального права;
- Міжнародне кримінологічне товариство;
- Міжнародний кримінальний і пенітенціарний фонд;
- Міжнародний рух за реформу пенітенціарної системи.

Діяльність Міжнародної асоціації кримінального права, Міжнародного кримінологічного товариства і Міжнародного кримінального і пенітенціарного фонду, що отримали консультативний статус при ЕКОСОП ООН, об'єднує створений у 1982 р. Міжнародний комітет з координації. Проте кожна з цих організацій, що складається з фахівців у галузях міжнародного кримінального права та правосуддя, не дивлячись на свій рекомендаційний характер, має суттєвий вплив на розвиток теоретичних аспектів міжнародного співробітництва у боротьбі зі злочинністю. [4]

Першою міжнародною неурядовою організацією, діяльність якої ми розглянемо буде Міжнародна асоціація кримінального права.

Міжнародна асоціація кримінального права була сформована в 1924 р. як правонаступник Міжнародного товариства криміналістів, створеного в 1889 р. в Парижі. Асоціація є науковою установою і в своїй роботі керується принципами, закріпленими в Статуті ООН і Загальній декларації прав людини. У своїй діяльності Міжнародна асоціація кримінального права прагне до тісної співпраці з ООН, її органами і спеціалізованими установами. Консультативний статус Міжнародної асоціації кримінального права був наданий в 1952 р. [5, с.123]. Сьогодні Асоціація є консультативним органом ООН, Ради Європи та інших міжнародних організацій.

Міжнародна асоціація кримінального права видає щоквартальний журнал «Огляд міжнародного кримінального права». Робоча мова - французька. Місцеперебування Міжнародної асоціації кримінального права – м. Париж (Франція).

До завдань Міжнародної асоціації кримінального права відносяться:

- сприяння співробітництву фахівців різних країн, які вивчають кримінальне право і застосовують його на практиці;
- координація правил кримінального процесу; розвиток єдиного універсального міжнародного кримінального права та уніфікації кримінального процесу різних країн.

Основною формою діяльності Міжнародної асоціації кримінального права є проведення науково-практичних конгресів і міжнародних практичних курсів з актуальних проблем кримінального та кримінально-процесуального права. [6]

У співпраці з Центром по попередженню міжнародної злочинності Секретаріату ООН Міжнародна асоціація кримінального права організувала міжнародну конференцію, присвячену системам порівняльного кримінального правосуддя (16-20 грудня 1997 р.), на якій розглядалося таке важливе питання міжнародного кримінального права, як забезпечення узгодженості різних національних правових систем і законодавств.

Істотним внеском Міжнародної асоціації кримінального права у діяльність ООН є проведення 17-го Міжнародного конгресу з питань кримінального права

(Будапешт, 5-11 вересня 1999 р.), присвяченого системам кримінального правосуддя і їх протидії організованій злочинності.

У проміжках між конгресами Міжнародна асоціація кримінального права проводить колоквиуми. Їх тематика, як правило, відповідає темі майбутнього конгресу і стосується регіональних проблем, які обговорюватимуться на конгресі.

Міжнародна асоціація кримінального права зробила істотний внесок щодо створення Міжнародного кримінального суду. Сама ідея створення міжнародної кримінальної юрисдикції і відповідного механізму для розслідування міжнародних злочинів, порушень прав людини і винесення по ним судових рішень зародилася і отримала свій розвиток у Міжнародній асоціації кримінального права.

Більшість проведених заходів надали безпосередній вплив на програми технічної допомоги і співпраці, здійснювані Міжнародною асоціацією кримінального права спільно з різними управліннями і підрозділами Секретаріату ООН і її спеціалізованими установами. Ці програми направлені на сприяння країнам, що розвиваються, особливо країнам Африки і арабським країнам, а також країнам Центральної і Східної Європи. Вони охоплюють такі сфери діяльності, як зміцнення прав людини і забезпечення їх дотримання в рамках систем кримінального правосуддя, міжнародна співпраця в питаннях кримінального правосуддя, включаючи екстрадицію і взаємну допомогу в юридичних питаннях, боротьба проти організованої злочинності і її транснаціональних форм, забезпечення ефективного управління і законності, надання підтримки Міжнародному кримінальному суду та інші.

У 1972 р. Міжнародна асоціація кримінального права спільно з місцевою владою міста Сіракузи (Сіцилія) створили Вищий міжнародний інститут кримінально-правових наук. Цей Інститут проводить наукові дослідження у сфері кримінальної юстиції і забезпечує професійну підготовку дипломованих фахівців. Щорічно в січні, травні, грудні Інститут проводить учбові семінари, де навчаються наукові і практичні працівники з різних країн. Періодично Інститут

організовує міжнародні конференції експертів з різних питань боротьби із злочинністю. Так, в кінці 1991 р. Вищий міжнародний інститут кримінально-правових наук провів міжнародну конференцію «Охорона прав людини при відправленні кримінального правосуддя в країнах Центральної і Східної Європи». Головне завдання конференції: обмін думками в галузі науково-практичної діяльності по боротьбі із злочинністю; прискорити процеси правових реформ; відкрити можливості для широкого обміну досвідом між фахівцями різних країн; допомогти в здійсненні переходу від концепції соціалістичної законності до концепції правової держави. У число основних тем для обговорення на конференції були віднесені питання забезпечення ефективної правової допомоги.

Однією із найвпливовіших міжнародних неурядових організацій, що займається питаннями забезпечення співпраці в боротьбі із злочинністю, є також Міжнародне кримінологічне товариство. На сьогодні ця організація є об'єднанням національних інститутів і фахівців, що діє на основі Статуту від 1949 Міжнародне кримінологічне товариство було засноване в Римі в 1934 р. за ініціативою італійського професора кримінальної антропології Беніньо ди Тулліо. Відповідно до Статуту Міжнародне кримінологічне товариство має консультативний статус ООН і має свого постійного представника в цій організації. Згодом, у 1960 р. Міжнародне кримінологічне товариство отримало консультативний статус ЮНЕСКО.

Товариство підтримує тісні наукові зв'язки з Міжнародною асоціацією кримінального права, Міжнародним кримінальним і пенітенціарним фондом, Міжнародною організацією кримінальної поліції (Інтерполом), Європейським Союзом та іншими організаціями. Робоча мова Міжнародного кримінологічного товариства - французька. Місцеперебування – м. Париж (Франція).

Головною метою Міжнародного кримінологічного товариства є сприяння дослідженню злочинності на міжнародному рівні, об'єднуючи для цього зусилля учених і практичних фахівців у галузі кримінології, криміналістики, психології, соціології та інших дисциплін, зацікавлених у вивченні злочинності.

Здійснюючи свою діяльність, Міжнародне кримінологічне товариство організує міжнародні конгреси, семінари, колоквиуми, публікує їх матеріали; сприяє в науковому обміні між національними науковими і навчальними центрами; організує міжнародні курси кримінології по підвищенню кваліфікації наукових кадрів; організує спільно з іншими міжнародними організаціями і національними науковими установами регіональні міжнародні центри кримінології і тому подібне.

Науковий комітет Міжнародного кримінологічного товариства на своїх щорічних засіданнях проводить роботу з підготовки міжнародних конгресів, визначає їх тематику, організовує міжнародні колоквиуми і семінари, забезпечує видання журналу товариства «Міжнародні аннали кримінології» (два випуски в рік) і щомісячної оперативної інформації про життя товариства “Нові листи”.

Коллективними і індивідуальними членами Міжнародного кримінологічного товариства в даний час є представники більше 80 держав-членів ООН.

Головна подія в роботі Міжнародного кримінологічного товариства - його конгреси. За час існування суспільства проведено більше десяти конгресів.

Тематика конгресів, характер обговорюваних на них питань вже самі по собі багато в чому дають уявлення про основні напрямки розвитку кримінології в світі за останні роки. Серед обговорюваних проблем на конгресах були питання: методи і політика попередження злочинності; поводження із злочинцями; тероризм; організована злочинність; інтернаціоналізація злочинності; співпраця правоохоронних органів у виявленні, розслідуванні і попередженні злочинності; методи боротьби із злочинністю та ін.

Певний науковий інтерес у рамках даного дослідження представляє й Міжнародний кримінальний і пенітенціарний фонд. Це міжнародна неурядова юридично-наукова організація, що була заснована в 1951 р у м. Берні (Швейцарія). Фонд має спеціальний статус при ООН у галузі превенції злочинності.

На сьогодні Міжнародний кримінальний і пенітенціарний фонд об'єднує спеціалістів у галузі кримінального і пенітенціарного права майже з 30 країн.

Своїм завданням Фонд має організацію і заохочення наукових досліджень у галузі запобігання злочинності, а також вивчення форм поведження з засудженими в різних країнах. Основною формою діяльності Фонду є проведення наукових конгресів, сесій і колоквиумів. Фонд також організує міжнародні семінари, влаштовує зустрічі начальників тюрем, адміністрацій та інших.

На сьогодні Міжнародний кримінальний і пенітенціарний фонд взаємодіє з Європейським комітетом з проблем злочинності, Міжрегіональним науково-дослідним інститутом ООН з питань злочинності і правосуддя. Робочими мовами Фонду є англійська і французька. Місцеперебування – м. Берлін (Німеччина). [7]

Завершуючи дане наукове дослідження потрібно відзначити особливу роль у справі протидії злочинності Міжнародного руху за реформу пенітенціарної системи. На сьогодні, це добровільна асоціація національних організацій з 88 країн, що виступають за реформу пенітенціарної системи. Спеціальний статус даній міжнародній неурядовій організації наданий в 1983 р.

Міжнародний рух за реформу пенітенціарної системи бере участь у вирішенні широкого кола проблем кримінального правосуддя і через свої філії здійснює роботу з метою заохочення участі громадськості в діяльності системи кримінального правосуддя. Не перебільшуючи значення цієї організації можна сказати, що Міжнародний рух за реформу пенітенціарної системи є глобальним форумом для обговорення відповідних проблем і підвищення рівня обізнаності громадськості про злочинність і поведження з правопорушниками.

Підсумовуючи викладене, слід зауважити, що у світі спостерігається тенденція до зростання ролі міжнародних неурядових організацій у праві протидії зі злочинністю. Про це свідчать такі тенденції їх розвитку, як: невинне зростання їхньої кількості; посилення співробітництва у вирішенні не окремих, а глобальних проблем сучасної міжнародної злочинності; зростання рівня і масштабів взаємодії з міжнародними міжурядовими організаціями, особливо установами системи ООН; формування ширшого, менш національно

обмеженого світогляду в учасників неурядових організацій, що прийнято називати міжнародною соціалізацією; зміцнення незалежності та авторитету цих організацій, що веде до певного конкурування у формах та методах діяльності з міжурядовими організаціями.

Незважаючи на те, що існуючі міжнародні неурядові організації нині все ще продовжують відігравати другорядну, допоміжну роль у координації міжнародного співробітництва у боротьбі зі злочинністю, мають обмежені фінансові можливості, порівняно невелику кількість персоналу, не можна недооцінити їх специфічний внесок у справу протидії злочинності.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Действующее международное право: В 3 т. / Сост. Ю.М. Колосов, Э.С. Кривчикова. - М., 1996. - Т. 1: Изд-во Московского независимого института международного права. – с. 864;

2. Резолюция ЕКОСОС ООН 288 (X) «Пересмотр мероприятий по консультациям с неправительственными организациями» от 1950 г. [електр. ресурс] / Офіційний сайт Організації Об'єднаних Націй // Електр. версія. Доступ до ресурсу: <http://www.un.org/ru/ecosoc/docs/1950resolutions.shtml>;

3. Кузнецова Е. Эволюция консультативного статуса международных неправительственных организаций при Экономическом и Социальном Совете ООН. - М., 2004;

4. Міжнародна кримінальна відповідальність фізичних осіб [електр. ресурс] // Електр. версія. Доступ до ресурсу: <http://www.refine.org.ua>;

5. Абашидзе А.Х., Урсин Д.А. Неправительственные организации: международно-правовые аспекты. М., 2002;

6. Шемшученко Ю.С. Юридична енциклопедія [електр. ресурс] // Електр. версія. Доступ до ресурсу: <http://cyclor.com.ua/content/view/1182/58/1/14>;

7. Міжнародний кримінальний і пенітенціарний фонд [електр. ресурс] // Електр. версія. Доступ до ресурсу: <http://www.zakony.com.ua/juridical.html?catid=41718>.